

CRVENI BARJAK

GLASILO SOCIJALNO-DEMOKRATSKE STRANKE U DALMACIJI.

Bijeda se ne ragja iz zlobe kapitalista, već rđjavim socijalnim sistemom, privatnim vlasništvom; stoga mi ne propovijedamo mržnju prema osobama, ili klasi bogataša, već naprosto zagovaramo prijeku potrebu jedne socijalne reforme, koja bi za temelj ljudske zajednice postavila zadružno vlasništvo.

C. Prampolnii.

Izlazi svakog 1. i 3. utorka u mjesecu.

Pojedini broj 10 filira. - Pretplata iznaša na godinu K 3.20; na pol godine K 1.60. Za inozemstvo na cijelu godinu K 6.40; na pol godine K 3.20. Pretplata se plaća unaprijed. Pisma i novci šalju se na druga F. Pazinovića u Spljetu. - Vlasnik, nakladnik i odgovorni urednik Ivan Angelicchio. - Administracija i uredništvo: Savez medju radnicima, 208. - Pučka Tiskara - D.r V. Iljadica i drugovi.

Herojska borba protiv politike srednjega vijeka.

Kada bečari koji upravljaju zemljom prisile radnika za jedan dan da ne poštiva zakonske paragrafe — tada se dogagja ono što se je pre nekoliko dana zbilo u Budimpešti. Borba za sveopće, jednako i tajno pravo glasa u Ugarskoj nije od juče. Ona je do sada urodila veličanstvenim manifestacijama koje su imale za rezultat obećanja koliko sa strane vlastodržaca toliko i samog kralja. Pretpostavljajući to magjarski upravnici trebali su imati u vidu da će zapostavljenje ovog temeljnog građanskog prava morati izazvati reakciju sa strane onih koji su tim zapostavljenjem najviše pogogjeni. Ko je gledao to sa ovih postavka nije se prevario, jer ocjenjujući ove dogagjaje njih treba koncentrisati sa onima iz 48 godine, kad je narod, ne poznavajući drugih sredstava borbe, bio sav na barikadama, da logikom puške i handžara brani ustav i javne slobode. Fakt postoji da je socijalna demokracija, na putu da prisprije svome konačnome cilju, našla shodnijim da usvoji Gutenbergov metod — pismošću i prosvjetom da čisti puteve svojim idealima — ali izuzetno, kao ovoga puta u Budimpešti, ne odriče se ona ni Švarčevog, s kojim se ona služi samo onda kad otrov treba lijevati protiv otrova da ne razruši cijeli organizam.

Herojska borba jakih socijalističkih muskula od zamašitog će uticaja biti na dalji razvoj političke atmosfere u Austriji. Za to ako nastupi koja radikalna promjena na političkome zemljištu u pravcu proširenja ustavnih sloboda — ponosićemo se tim dobitcima jer su to naši dobitci, djelo je to naših drugova, pod čijim rukama tramvanjska kola su igračka a crkva i parlamentarna zgrada sagrađena od papira, da ih ne bi zastavili ili srušili, kada vlastodršci svojim izazovima daju tome povoda.

Panule junake u ovoj veličanstvenoj proletarskoj bitci principijelno ne oplakujemo. I pristupajući duhovno njihovim grobnicima polazemo na njih najljepše cvijeće koje trgamo iz svojih proletarskih duša, a svojim sinovima ostavljamo u prćiju da, kad uzrastu do ljudi, i oni duhovno hodočaste ta groblja i da sačuvaju svijetlu uspomenu na heroje i kavalire čovječanstva koji su krv svoju lili za otkup i oslobogjenje ljudskoga roda.

* * *

Pod naslovom *redarstvo i njegova zadaća* G. Monti uvrstio je u „Preporodu“ jedan članak s kojim je htio da prikaže korisnu funkciju redarstva u današnjem poretku. Dok on za nje zagovara bolju platu, više od-

mora i bukvarice — niko neće biti protiv toga. Kada bi mjesto nesvjesnih čobana bilo izobraženih policaja — socijalna družba, mir, pravičnost i sigurnost osobna sve to ne bi bilo tako često ugroženo kao sada.

Ali ako G. Monti za pribaviti simpatiju policaja nastoji dokazati koju su korist oni učinili u Budimpešti prigodom radničke pobune u prilog općeg prava glasa — onda mu svjetujemo neka se ukloni sa lica zemlje, jer je njegov list zadojen reakcionarnim i opasnim principima, a za njegova urednika je ludnica, sanatorijum, ostracizam sa kulturnog poprišta. Svakome svoja prava pa i policajima. Ali nećemo da oni budu izazovni, zli, i vazda spremni da djeluju na štetu političkog morala; s drugim riječima želimo policaje sa razvijenim mentalitetom i čustvima pravne etike.

Mi sporimo G. Montiu sposobnost, nadležnost pa i pravo da se bavi sa socijalnim borbama u Budimpešti koji su dali tako lijepi dokaz snage i samoprijedora, jer pokrovitelj jedne nekultivisane mase čobana opasane sabljama ne može da shvati ljepotu i estetsku veličinu jednog nasilja.

Brzjav.

ZADAR. — Jučer, ponedjelak, sa strane organizovanog radništva proglašen zidarski štrajk. *Zrinski.*

Stablo zla.

U jednoj zemlji raslo je veliko, snažno i debelo stablo, koje je sav sok i snagu zemlje upijalo, a svojom ogromnom hladovinom odnosilo svijetlo i toplinu svuda oko sebe, te time priječilo rasteenje i ubijalo život.

Zvalo se to stablo *kapitalizam*.

Narod, koji je obitavao okolo, tužio se i bunio protiv tog prokletog stabla, što no ga je izgladnjivalo, al nikako sebi da pomogne. Stablo je i nadalje bujalo i razvijalo se, a ljudi se mogli da naužiju samo suhog lišća i otpadaka sa njegovih grana.

Poslije dugog vremena uvidiše napokon oni, da im svako zlo i sva bijeda dolazi jedino od toga huđog stabla, pa razmišljavahu i razbijaše glavu kako da se toga zla brane i kako da ga utuče.

I neki, videći da njima najveću štetu nanosi hladovina lišća, govorahu, da treba oguliti lišće, pa da će se tako i hlad odstraniti. I pokidaše mnoga lišća. Ali do nekoliko sedmica eto ti lišća pomlagjenog, novog, i opet on

zastre svijetlo i toplinu. A oni, tada, uvidiše, da nisu pravo radili, uprav kaš ni oni buntovni radnici starijih vremena, koji, e da izliječe društvo, mišljahu, da treba odsjeći glave gospodi kapitalistima.

Dok je stablo Kapitalizma čvrsto stajalo usagjeno u zemlji, mogli su oni ubijati jednog po jednoga neznam koliko kapitalista; oni se opet množahu, čvršći i svježiji neg prije.

Drugi opet gledahu onu uspravnu granu na vrhu stabla, tako bujnu i rasevalu, pa bi im poslije dugog napora i truda katkad i uspjelo tu granu da posjeku. Al jao! Odma iza toga grana bi izrasla snažnija i ljepša. A oni bi tada uvidjeli, da ni to nije bio pravi put, i da oni griješe, baš kao i oni anarhiste, koji misle da će izliječiti društvo ako ubiju po gdjekojeg kralja ili predsjednika republike.

A bilo je i drugih, koji, videći kako se grane i lišće množi i širi, svrnuše okom nešto niže i rekoše: *Udrimo po deblu!*

I onda sjekirama i pilama, a napornim radom uspiju posjeći deblu sve do dna, pa je onda za kratko vrijeme zemlja bila oslobodjena sjene, te je izgledalo, da će sve probuditi se na novi život i da će sve tako lijepo da uspijeva na slobodnom suncu.

Al malo zatim to sjeme počelo bi da gnjija, biljke da venu, kao da im je manjkala hrana odozdo. A i bilo je baš tako; jer ono posječeno deblu podvostručilo je svoj tek i dvostrukom snagom sisalo iz zemlje sokove i hranu, i nanovo izbacivalo pupke i mladice, a deblu raslo, dok proketo stablo, kao i prije, ne uzraslo. A tad i ovi, što posjekoše stablo, uvidiše da im sredstvo nije bilo baš prikladno, kao što nije bilo prikladno ni onima, koji mniju, da će pomladiti društvo, kad ukinu neke društvene ustanove, monarhiju ili vojsku, upravu ili zakone, i t. d.

Dogjoše napokon jednog dana neki mladići iz tugjine, gdje bijahu naučili kako treba uništavati pogubno stablo.

Okupiše se oni u velikom, ogromnom broju svojih drugova, pa mirnim, polaganim i trudnim radom kroz godine i godine raskopavahu daleko uokolo oko stabla zla, i ogoliše mu žile, pokidaše ih i odoše ih tražiti u druge zemlje gdje se bijahu razgranale, jer stablo bijaše *stano* i na nevjerovatno način proširilo je svoje pogubno korjenje po cijelome svijetu.

I do zadnjeg traka žilica zadjoše oni i prokopavaše zemlju duboko, duboko: lišće počne otpadati, grane se od sebe osušile i suhe polomile, a deblu izgnjija, te ne osta neg pusta kora, a i ona se vremenom pretvori u prah, koji vjetar raznese.

A na onoj obnovljenoj i uzradjenoj zemlji bujno i raskošno razvije se raslinstvo pleme-

nito i bacale plodove, koji bijahu dovoljna i ugodna hrana za svakoga.

Znate li, prijatelji, kako se zvuču oni mladići? Zvuču se *socijalisti*.

A znate li, što su one žile, ono korijenje? To su vam zle navade neukost, to vam je zavist, sebičnost, mržnja, to vam je neznanje, i to u puku, u narodu, i time se jedino hrani prokleta stablo kapitalističkog režima!

Radnici, ubijajmo, uništavajmo stablo, ništeći i rušeći mu žile, koje se nalaze u nama! Prosvjetljujmo se! Prosvjeta je što i američanska loza filokseri!

Slet u Beč god. 1913.

Prigodom svjetskog socijalističkog kongresa, koji će se držati god. 1913 u Beču, Centralni odbor stranke u Austro-Ugarskoj organizira za te dane veliki slet u Beč. Sa svih strana će stići u Beč veliki vlakovi puni izletnika i kongresista.

Pri toj zgodni učiniće se, kao po običaju, i velika svjetska povorka. Zadnja povorka pri zadnjem kongresu u Kopenhagenu brojila je preko 250.000 ljudi. Ovaj put, obećaje Centralni Socijalistički Odbor, ne će biti ništa manja, ako ne i veća!

U svrhu, da se što bolje organizuje ovaj izlet, ustrajaju se svuda odbori. I kod nas će se raditi na tom polju. Stalni smo, da će i iz naše pokrajine, (a barem ovom zgodom Dalmacija ne će biti iznimka među austrijskim pokrajinama), otići lijep broj izletnika. Blagodati: za mali novac vidi se Beč; ne samo to: vidi se veličanstvenost jednog internacionalnog kongresa na kojemu će prisustvovati delegati iz svih pet krajeva svijeta: iz Amerike, iz Australije, iz Azije, iz Afrike, iz Evrope; osim toga imaće se pri ruci načitate kulturne drugove, koji će nas predvoditi i pokazivati ekonomsko-socijalne i historijsko-umjetničke znamenitosti grada Beča.

Ukupni trošak za put, stan, hranu i boravak od četiri dana u Beču, iznosi Kr. 70 — Ova je svota plativa u sedmičnim obrocima od *jedne* krune, počamši od prve sedmice mjeseca Maja.

Za one koji će se upisati poslije prvog Septembra 1912, svota će biti povišena za 5 K; ko će se prijaviti poslije prvog januara 1913. platiće Kr. 10 (dakle Kr. 80 —).

Zaostaci: ko će zaostati isplacivanjem za 8 sedmica biće smatran kao da se odriče izleta i izgubiće *trećinu* uloženog novca. Ovaj novac (trećina) ide na podmiru troškova izdržanih od odbora.

Samo u slučajevima bolesti, smrti ili vojničke službe ova odluka ne će imati krijeposti. U drugim slučajevima odlučivaće odbor.

Odgodjenje. U slučaju, da izleta ne ćemo učiniti, novac će biti povraćen: zadržaće se jedino Kr. 2 na svakom pojedincu za pokriće troškova.

Program. Već je sastavljen prostrani program izleta, a daće se na javnost posebnim izdanjem čim prije.

Odbor. Kao predsjednik izabran je drug zastupnik Valentino Pittoni, podpredsjednik drug Rajmund Škabar; generalnim tajnikom izabran je radišni drug Vittorio Perez, tajnicima za Slovence Regent, za Nijemce drug Huppert; blagajnicima drugovi Babuder i Šrimšek.

I kod nas u Spljetu izabraće se odbor, koji će raditi sporazumno sa trišćanskim.

Robovi smo samo zato, jer se ne znamo osloboditi našeg robstva, jer smo nesvijesni; nesvijesni smo, jer smo neuki, neiškoloovani, nekulturni: mašine smo u ljudskoj spodobi, koje ne znaju za pravi život i duševne čiste zabave i slasti.

Stoga treba čitati. Tri stvari potrebite su modernom radniku: čitanje, čitanje i čitanje. Treba čitati, čitati i čitati! Bez čitanja ostaćemo vječno robovi jedne kulture, sposobnije klase ljudi u društvu.

Socijalista ne može biti niko ako nije kulturan. Pravi socijalista ne može biti nepismen čovjek. Pravog socijalistu ćete upoznati po uzrujavajućoj pohlepi, koja uprav karakterizuje kulturnog čovjeka XX. vijeka: potreba čitanja. Glad za novinom.

Borba protiv sušice vani i kod nas.

Borba protiv sušice postaje sve to aktuelnijom u svim kulturnim državama svijeta. Miljuni se troše, e da se, kako god, zapriječi širenje te užasne bolesti, koja je pored sifilisa jedno od najvećih socijalnih rana. Podižu se lječilišta gdje se siromašni bolesnici besplatno liječe, te se i na taj način mnogo doprinosi protiv širenja i zaraze tog socijalnog zla, koje osobito mladjem naraštaju prijete. Najizloženiji su toj bolesti, dakako, siromašniji slojevi, a osobito radništvo, koje po zadušljivim tvornicama prodaju i tijelo i zdravlje za ono nevoljne korice kruha.

Po statističkim podacima, Rusija, Hrvatska, Bosna, Hercegovina i Srbija spadaju u zemlje gdje ta bolest najjače hara. Dalmacija, sigurno, u tome ne zaostaje. Na 10.000 stanovnika umire u tim zemljama od 35—40 njih od sušice, dok n. pr. u Engleskoj taj broj dopire tek do 12., pa ipak se još i danas u Engleskoj za borbu protiv te bolesti troši razmjerno mnogo više nego u ijednoj državi u Evropi, a to je i uzrok, da u Engleskoj tako naglo, osobito u zadnje vrijeme, pada broj sušičavih.

U njemačkoj n. pr. ima preko dvije stotine pučkih lječilišta za sušičave, a u Austriji (malo manje) . . . 1., slovom jedno!

Nego, ovdje smo htjeli da upozorimo na praksu dosadašnjih naših općinskih uprava u tom pogledu.

Zdrav razum nalaže, što je neprijatelj jači i silniji, to da mu se većom i jačom snagom treba i opirati. Ali kod nas je obratno. Kod nas se je n. pr. općina zauzimala i trošila i potrošila dosta za borbu protiv kolere (što je, inače, veoma pohvalno), a to za to, što kolera pohara u jedan dva dana na desetke osoba, pa se to opaža i vidi.

Al kad sušica tekom godine odnese i deset puta više žrtava nego i najžešća navala kolere, to se i ne opaža, niti se iko za to brine.

Općina je u prvom redu pozvana da upotrebi sve sile, da se zapriječi širenje toga zla, pa ako ne će za to da troši na hiljade kruna, kao za kazališta i zabave, bila bi joj dužnost da odstranjuje pogibelj od raširenja te bolesti barem u onoj mjeri u kojoj je moguće to da učini

Naša općina, ili bolje dosadanje općinske uprave, nikada da bi tome davale kakove važnosti.

Jednom podjosmo do općinskog liječnika s molbom da bi naredio općinskim organima, da raskuže stan, u kome je umrla od sušice neka siromašna djevojka.

— Pa obratite se direktno na općinu, uputi nas liječnik.

— Ali oni su nas poslali k vama, da Vi naredite raskuženje, odgovorismo.

— Hoću, ali ćete morati platiti općini trošak i pristojbe, jer općina — tako nam je rekao gosp. liječnik — *ne običava* raskuživati stanove sušičavih.

— Zašto? uprepastimo se.

— Pa šta će te, mnogo ih od sušice umire, pa bi bilo puno troška (!!)*

Pa da se ne skameniš od čuda, od gnjeva, od užasa?!. . . .

Ova grozna i sramotna sličica iz dosadašnje općinske uprave daje nam povoda, da novu upravu upozorimo i da joj stavimo na srce zdravlje onih jadnika, koji nisu u stanju, da za disinsekciju potroše nekoliko kruna.

Neka se nikako na tome ne šteti, već neka se uloži i truda i troška, da se barem u tome ne moramo stiditi pred drugim gradovima i pred drugim svijetom, a bogme i pred samim sobom.

Već je općina — kako čujemo — poduzela neke mjere u tom pogledu, ali, ma koliko taj njezin rad bio opsežan, nikada neće biti dovoljan, obzirom na ogromnu pogibelj, koja od te bolesti prijete.

Upozorujemo ujedno ovom prigodom na onaj rasadnik svake gube i bolesti što stoji na crkvi Dušica kod gradskih vrata, te molimo da se svakako odstrani ona ploča sa mrtvačkom glavom, što ju neuk puk ljubi i liže sebi na štetu, a svima nama na sramotu.

Još jednom stavljamo ovo pitanje na srce svima kojima je do javnoga zdravlja, a od općinskog upraviteljstva čekamo djela.

*) U Splitu je god 1911. umrlo od sušice 88 osoba!

Osvrti i bilješke.

Sluga svih poglavara. „Naše Jedinstvo“, organ stranke ko da više, piše u jednom od prošlih brojeva i ovo: „O poglavaru savjetniku plemiću (je plemenit! op. sl.) Szilvi piše se kao da je gori nego su bili po pisanju u svoje doba poglavari pok. Pikler i g. Madirazza, a o svima jedan je glas (!) u gradu, da se ne zna koji je od kojega bio bolji i za grad i za okružje, kao ljudi i kao činovnici: što otvoreno pišemo, jerbo je *ovako* (!) mišljenje građana (!) i sve okolice opće.“

Nije li sramota, da taj list piše hrvatskim jezikom? Nije li sramota, da organ izvjesne klike brani bečkog tepaveca, koji je Split, u pogledu sloboda, pretvorio u — Zagreb? . . .

„Dan“ nosi u pretprošlom broju trafilet, u kojemu hvali knjigu Andjela Vivante: „L'irrendentismo adriatico.“ Hvali ga kao imparcijalnog Talijana, koji pripoznaje da u Istri živi u većini hrvatski narod i da, ako je taj narod nekulturan i analfabetan, da je kriva gospodujuća talijanska šinjorija, koja tom narodu nije davala škola, već ga je zapustila u tminama neznanja. Hvali i namigava motivima iz te knjige, ali ne spominje da je taj Talijan Angelo Vivante socijalist, naš drug. To mu smrdi reći, jer bi onda dokazao kako samo socijalisti mogu da reknu istinu i da budu pravedni i vedri u prosudjivanju nacionalnih problema.

„Dalmata“, list koji nas inače nazivlje é. k. socijalistima, već je jedanput denuncirao nekog radnika šibenskog, jer je radio oko organizacije željeznice; sada pak tuži namjesniku splitskog i supetarskog poglavara, što nisu bili dostatno tirani, pa zabranili izlet sokolaša u Mišni, koji je vrlo mirno prošao, i koji je, kaže nam se, prevrnuo preko 200 težaka od talijanske stranke.

Hoće li taj list imati još kuraže i reći, da je to liberalno? Je li to liberalizam? pitamo mi.

Vijesti iz pokrajine.

Dubrovnik.

Josip Biasutti. Ovaj vrijedni naš drug preminuo je na 20/5 tragičnom smrću panuvši sa trećeg kata kuće na kojoj je radio kao zidarski radnik. Pokojni drug bio je revni član svoje organizacije i uvijek na njezinu korist radio. Drugovi mu prirediše krasan sprovod, da time iskažu zadnju počast svome vrijednom suradniku. Za sprovodom nošena su tri vijenca sa crvenim trakama, jedan od zidarske organizacije, drugi od „Saveza među radnicima“, a treći bijaše od zadrana nastanjenih u Dubrovniku.

Nad grobom oprostio se sa pokojnikom u ime organizovanog socijalističkog radništva drug Matiaš Armanda, po posljednji put da se pozdravi s mrtvim organima pokojnikovim, koji se za rana predavaju mračnom grobu po pravilima akumulacije kapitalističke pohlepe.

Uzimajući veliko učešće u tuzi koja je zadesila njegovu rodbinu, socijalističko radništvo kliče mu i ovom prigodom: Slava!

Spljetski strukovni pregled.

Kovinarska struka odavno ne dava znakova života. Među kovinarima ima dobrih drugova i zdravih elemenata, pa nam je začudno, da je ova struka u svemu zadnja. Govori se o krizi. Ali to ne stoji, pošto se krize pojavljuju samo onda kad ima za to razloga, a razloga, u kovinskoj struci nema. Pa kad bi ih i bilo, ta bi kriza morala nadoći i svršiti, a dočim kod kovinara vječno — da tako reknemo — vlada kriza. Ne znamo za pravi uzrok ovog zla, ali držimo da ne kažemo glupost ako ustvrdimo da je svemu kriva uprava. Jer smo uvjereni da, gdje je uprava dobra, i organizacija uspjeva i napreduje. Treba samo dobre volje i sposobnosti, pa se i najinoletniji elementi moraju maknuti. Ali regbi da oni od uprave ne mare da uskrstu pospane energije — to sudimo po mrtvili koji vlada.

Željezničarski radnici, poznato je, vrlo su slabo plaćeni: 50—60 forinti mjesečno to je najbolja plaća. To je kod kvalifikovanih radnika. Nekvalifikovani stoje i gore. Putzeri, oni koji čiste, imaju K 2.40 ili 2.60 nadnice. Nekidan im je od strane Uprave javljeno, da za povišak od 20 helera moraju da čekaju 18—20 godina!! Dakle taman svake godine 1 heler poviška!! Uza sve to, uza ovu skupocu koja raste i raste, oni su se pokorili ovoj odluci, koju i sama uprava željeznice u Splitu pripoznaje kao nehumanu. Pokorili su se jer je njima do „carske službe“ i onda kad im ova služba dava glad, očaj i robovanje. — Kako su patriočni ti naši puceri, ili, da bolje reknemo, kako su besvijesni i šuplji. Jer bi i kao prosti fakini zaslužili više, a trudili manje. Ali, što ćemo: ona montura koja ima istu vrijednost kao i ona „carskih“ kočijaša, zaslijepljuje pucerima oči. Sanjaju, u svojoj neukosti, jedino i samo monturu, koja je simbol i personifikacija velikog izrabljivanja i neslobode.

Štrajk kamenarskih radnika. Na 6 prošloga mjeseca prikazaše svojim poslodavcima memorandum, koji je sadržavao slijedeće tražbine: 10 po sto poviška nadnice; dnevno radno vrijeme od novembra do februara od 8 sati; zahtjev da poslodavci nabavljaju orudje, ormar za sahranu radničkih odijela; primanje na posao jedino organizovanih radnika; za nabavu radnika neka se poslodavci obrate Organizaciji.

Kako svak vidi, tražbine nisu tako znatne, a opravdane su u svakom pogledu. Ipak „Naše Jedinstvo“, po informaciji dobivenoj od strane

poslodavaca, veli da su tražbine radnika velike. Čemu ih onaj list nije ohjelodanio?

Istina je samo to, da poslodavci, držeći klesare preveć malo svijesne, zaprijetiše otkazom, mjesto da su na memorandum odgovorili; a bila je njihova dužnost, da, ma bilo kako, odgovore.

Radnici se te prijetnje nijesu prestrašili, ali su morali povući konsekvenciju onog glupog stanovišta svojih poslodavaca, stanovište, koje odaje svu moralnu mizeriju i mržnju prema radnicima, kojima bi morali zahvaliti ono prilično blagostanje, koje danas uživaju.

Nije li opravdan zahtjev poviška nadnice pri skupoći, koja, u Spljetu, u gradu užasne skupoće, vlada i hara? A nadnica klesarskih radnika nije danas viša od 5—6 Kr.

Nije opravdano, da radnik nastoji umanjiti štetni upliv petrolejskih svijeća po zdravlje, pa da traži sat manje rada?

Nije li opravdano, da poslodavac mora da nabavi alate i orudje, a ne radnik? Da im se dade ormar za robu, a da ih se navikne redu i čistoći i evropeštini? Nije li opravdano, da radnik traži da se poslodavac obrati Organizaciji za nabavu radnih sila kad je istina da radnik spljetski često ostaje besposlen, a poslodavac nabavlja jeftinije radnike iz vani, zapostavljajući i izglednjavajući domaće?

Nije li opravdano, da radnik, pošto poslodavac ne će da s njim ugovara, odgovori štrajkom?

Radnik ima pravo da si poboljša položaj i da zatraži koju mrvicu više od onoga što mu se u škrтости daje: on traži manje rada, više kruha i vremena za izobrazbu, i čini dobro.

Drugovi će najbolje odgovoriti na tvrdoglavost poslodavačku ako budu drugove izdašno podupirali i moralno i, osobito, materijalno.

Pokret krojačkih radnika. Na 13 ožujka predaše krojački radnici svojim poslodavcima memorandum, u kojem su tražili: bolje i urednije isplaćivanje, 10¹/₂ sati rada, isplatu extra-radnja, povišenje temeljne plaće od 10 do 50%, te nabavu potrepština i orudje.

Svi su poslodavci bili prihvatili ove tražbine osim Leschingera. Usljed toga na 9 aprila njegovi radnici napustiše posao. Dvojica od njih otputovaše u Brünn, ostali ostadoše na poprištu u borbi.

Leschinger se je bio obratio na klerikalne socijale u Ljubljani, koji mu obećаше 4 štrajkolomca; ali ovi nikada ne stigoše. Obratio se je bio na češke separatiste, i ako je on njemački nacionalist, ali ni odavle nije mogao dobiti ništa.

Videći se hude sreće, na 26 aprila obratio se Organizaciji, izjavom, da prima zahtjevanu tarifu. I tako je dokončala ova pobjedonosna borba nakon 19 dana borbe.

Inače Lechingeru, velikom mrzitelju radničke organizacije, poručujemo, da su se i veći i jači poslodavci morali pokloniti organizaciji i primiti samo organizovane radnike u poslu: sa krojačkim radnicima nema šale, a tu mu ne mogu pomoći ni svi detektivi, ni svi komesari ovoga svljeta, kao ni sve denuncije.

Držite, drugovi, čvrsto izvojevane poboljšice budite uvijek složni i jedinstveni, pa će vam ići uvijek bolje.

Epidemija špekulacije. Na našu vijest u prošlom broju lista pod tim naslovom ima stajati prema tipografskom listu „Risveglio“ ova-ko: „Tiskare u Spljetu „Leonova“, „Narodna“ i „Socijalna“ nisu platile svojim radnicima dan 1. Svibnja, dočim „Hrvatska štamparija (Dr. Trumbić) i „Trgovačka tiskara“ (Dessman) platile su svojim radnicima taj dan, što je hvalevrijedno“. Prema tome su „Hrv. štamparija“,

„Trg. tiskara“ i tiskare u Dubrovniku i Šibeniku prema našim informacijama platile taj dan bez odbitka, pa nam tom zgodom dolazi uvjerenje, da plaćanje Prvog Svibnja ovisi faktično o faktorima tiskare, samo ako imadu malo dobre volje. Tu se vidi da se i „njihova“ mnijenja razilaze, pa zato ne mogu vrijediti njihovi slatki izgovori: „ja bi dao, ali ne dadu drugi“. To izlazi nekako čudno, pogotovo kad znamo da su sve tiskare u Spljetu do pred neko vrijeme plaćale taj dan, ali dolaskom dvaju novih „reformatora“, to je prestalo, a pogotovo onog zadnjeg, koji se je već proslavio sa svojim kolegijalnim postupanjem i čestim sukobima sa radnicima u tiskari uza sve to što je član uprave njihove organizacije.

— U Zadru su tipografi zaključili, da se na 1 Svibnja ne radi, ali jedan faktor, a još k tomu potpredsjednik organizacije nije htio na to pristati, nego je odlučio da će raditi. Kad su to čuli ostali tipografi u tiskari, pošli su k vlasniku tiskare i rekli mu, da će oni sa svoje strane platiti dan zarade „gospodinu faktoru“, ali uz uvjet, da i on ne radi. Kad je vlasnik tiskare to čuo, rekao je „gospodinu faktoru“: „vidite; neće raditi nitko, pa nije potrebno ni Vi da radite!“ To je učinio vlasnik tiskare, a kod nas u Spljetu? Ne treba komentara s naše strane.

Alkoholizam, gdje ga se energično ne pobija, ubija stranku našu. Gdje god prevladiva vino, ideja pada. Radnici čim više piju tim više postaju egoiste i podlaci.

Alkohol uništava razum, ohladjuje srce, gasi idealizam i polet, poživinuje čovjeka. Među pijanima vlada glupost i brutalnost. Ako hoćete, da socijalizam imponira, treba se baviti protiv krčme. U kulturnim zemljama sjeverne Evrope najjača potpora u borbi protiv alkoholizma jeste socijalizam, koji broji već veliki broj apstinenata među svojim sljedbenicima.

Učenjak Forel.

Spljetski vijesnik.

Epilog epiloga. U prošlom broju, uslijed parnice proti Babarovića, ribara, koji je ubio Hrvata Trebotića, inače pristašu talijanske stranke, napisasmo, u žurbi, i ovo: Ko ubije, ubojica je; pa makar to počinio u pijanstvu, ili u uzrujanosti: pa makar bio i riješen, kao što je bio riješen i Babarović.

Time htjedosmo reći da čovjek, koji ubija, uvijek, u svakom slučaju, počinja nedostojno i nedično djelo, da počinja, naprosto, ubojstvo, a ubojstvo je, uvijek, zločin, zlodjelo, jer zlo je ubiti, zlo je i nepohvalno kad čovjek nosi oružje, kad se opija, svadja, itd; kao što je zlo kad nekulturni radnik, pijan izlema ili ubije ženu.

To htjedosmo reći: a ne da bi mi za ribara Babarovića zatražili vješala, tim više što je on to zlodjelo počinio u obranu života; vješala za Babarovića zatražio je „liberalni“ talijanski „Il Dalmata“, ne mi.

Naravno, da mi kao socijalisti, ne krivimo ubojicu, već današnje društvo, koje čovjeka poživinuje; u našem slučaju krivimo šovinizme jednih i drugih: u prvom redu šovinizam besvijesnih Hrvata, kao što je bio i ubijeni težak Jerko Trebotić, koji ne znaju kojemu narodu pripadaju, i kojim jezikom govore, jer time stvaraju talijanski nacijonalizam, i tako stvaraju nacijonalnu borbu i ondje, gdje obitava jedan sami narod i jedan sami jezik. Tu leži zlo: osvijestimo narod, pa ćemo doći do preduvjeta mira, napretka i socijalizma.

Nedjeljni počinak. Tuže nam se trgovački pomoćnici, da su neki trgovci pomodne robe počeli nedjeljom držati dućane otvorene, što do sada nije bilo. Počne li jedan, za njim će svi, pa će time trg. pomoćnicima biti oduzeto i ono malo slobodna vremena, što ga danas imaju. S druge se pak strane izaziva time spor, pa bi bilo poželjno, da svi, dogovorno, kao i do sada drže dućane nedjeljom cio dan zatvorene.

Čudno je nadalje i to, što se neki od ovih dućana drže otvorenim i do 8 i po na večer, a gdje kad i dulje, čime se opet krnji zakon, pa se nadamo, da toga unapred ne će biti.

Izlet u Pučišće. Dne 16 tek., po inicijativi kluba Socijaldemokratske omladine, prirediće se izlet za Pučišće. Odogodjen bi bio samo u slučaju slabog odaziva, ali to ne držimo vjerojatnim; radje vjerujemo da će broj izletnika biti veći nego što može da primi parobrod, naime veći od 350, pa stoga upozorujemo vidjenije i bolje drugove neka namah nabave putnu kartu e da ne ostanu na cijedilu. Ko se prijavi poslije nego bude sabran odredjeni broj izletnika, neće biti moguće da bude primljen. Putne karte su na prodaju, pa stoga, drugovi, požurite se.

Upozorujemo, da se rubrika „Gradske vijesti“ u zadnjem broju lista odnosi na Šibenik a ne na Spljet, kako mnogi to pogriješno uzeše; odnosno, da se vijest pod naslovom „Polijski komesar“ ne odnosi na gosp. Lugera, opć. redarstv. povjerenika u Spljetu, već na šibenskog komesarčića Medića.

Takodjer i vijest „Socijalni paraziti“ odnosi se na šibenskog varoškog župnika, a ne na onoga splitskog.

Dubrovački drugovi nas mole, da ispravimo jednu netačnost: naime: u izvješću o proslavi I. Maja izbjeglo je, te smo javili da je skupština u Dubrovniku bila zabranjena, već je naprotiv istina, da dozvolu za istu nisu ni zatražili.

„Težačka zajednica.“ Što je to? To je jedno popovsko društvo, koje će puku *mukte* sastavljati molbe, spise i pisma potrebna da se prikažu vlastima, zavodima i trgovcima; nabavljati težacima raznu robu, alate i modri kamen. Ali je karakteristično, da ono, što najviše tišti težaka — *kmetstvo*, i *redovina* — nije uneseno u program popova. Jasno je, da ovo društvo ne ide za tim, da težaku pomogne, već da ga zaglupi, da ga duševno i materijalno zarobi, a da sebi ušćuvaju svjetovnu vlast.

Čudnovato je, da u Spljetu nikako ne možemo doći do dopusta za prodaju našeg lista. Evo već smo pri petom broju, a dozvola još uvijek ne stiže! Gosp. A. Cvitanović, trafikant, — kako nas uvjerava — zatražio je tu dozvolu još pri izlazu prvog broja, ali još je čeka.

Što je ovo? Je li ovo sistem birokratski, ili je osveta? Ako se radi o osveti, onda se mi toj olimpijskoj gospodi smijemo homerskim smijehom . . .

Nove društvene prostorije biće u ulici Serić, gdje je negda bilo muzikalno društvo „Zvonimir.“ Lokali su čisti, zračni, uredni. Stalni smo, da će čitaonica unapred biti bolje posječena, i neka je ljeto.

Profiti kapitalista. Prema bilancu god. 1911., tvornica cementa na Majdanu („Split“) imala je čista dobitka K, 387.450.— (slovom tristosomešdeset hiljada i 450 kruna). Izvješće kaže da je to više od 10% dobiti. Naravno, kapitalisti nisu zadovoljni, te se nadaju, da će god. 1912. biti obilatijeg ploda.

A radnici? Njima pluća puna cementne prašine i ranâ, starost prije vremena, sučija, grba, bijeda, nevolja i — bolnica.

Upravi poštanskog Ureda u Splitu. Više se puta događa, da mi odavle opremimo list namijenjen za Dubrovnik u petak o podne, a drugovi ga tamošnji, mjesto u subotu u jutro, prime u ponedjeljak, ili, čak, u utorak. Molimo Upravu nek stvar izvidi i uredi.

Još jedanput pozivljemo starije drugove neka šegrte upišu u Klub Socijaldemokratske Omladine, jer onda Klub ne će brojiti 110-120 članova, nego 220! Stoga stariji drugovi bivaju umoljeni, da izvrše ovu malenu drugarsku dužnost.

U Splitskoj bolnici — kako javlja „Pučka Sloboda“ — duhovnik don Ante Glumac donosi čitave snopove klerikalnog lista „Dana“, te ih dijeli među bolesnike. Ne samo to. On još vodi žestoku propagandu protiv „Pučke Slobode“ i „Crvenog Barjaka“, protiv građanskih demokrata i socijalnih demokrata. Ko ne će da se klanja klerikalizmu, toga grdi i ruži ne samo u bolnici, već i u crkvi kad dijeli pričest. Držimo, da se ovome mora napokon stati na kraj. Do koga je, nek se makne!

Našim sumišljenicima i prijateljima! U nastojanju, da našim radnicima pomognemo do prosvjete i emancipacije, osnovala je naša stranka u Splitu svoju *biblioteku*.

To je ustanova, kojoj mi treba da posvetimo osobitu brigu i svim silama da radimo oko njenog procvata, jer jedino na prosvjeti, na izobrazbi radničkoj osnivamo cio svoj rad.

Umoljavamo stoga sve naše drugove, te prijatelje radničke prosvjete, da bilo čime doprinesu razvoju te lijepe ustanove.

Mnogo ima naših prijatelja i sumišljenika, koji knjige, što nikada ne rabe, niti će ih igda rabiti, drže pozatvarane i porazbacane po ormarima, ili bog zna kuda, pa tim našim prijateljima na srce stavljamo, da taj mrtvi kapital ožive, da poklone koju od tih knjiga našoj knjižnici, a svijesnost, da su time poradili za oslobodjenje radničko iz ropstva neznanja, biće im najbolja pohvala.

Srpsko-hrvatskoj radikalno-naprednoj omladini, koja bez dvojbe shvaća zamašaj i značenje emancipacije radničke, na osobiti se način preporučamo.

Doprinositelji neka se izvole obratiti na druga Jerka Čulića pravnik u Splitu, ili izravno na upravu biblioteke (*Radnički Dom*: ul. sv. Filipa — Split.)

Knjižnica je otvorena svake srijede i petka od 8—9 sati na večer i nedjeljom od 9¹/₂—11 sati u jutro. Pravo na porabu ima, osim naših drugova, takodjer i svaki naš dobar prijatelj.

U slijedećem broju našeg lista donijet ćemo opširan izvještaj o cijelom dosadanjem poslovanju biblioteke.

Od 20—24. svibnja tek. g. dopriniješe u fond knjižnice: gosp. M. Nani Kr. 2. i 4 knjige; g. A. Celić 14 knjiga; odv. Jerko Tartaglia Kr. 5.; g. K. Bonacci Kr. 1.; Gosp. G. M. 3 knjige; g. D. Ugrinović 4 knjige; jedan drug 5 knjiga, te g. Jerko Zoković Kr. 2. Cijenjenim darovateljima uprava najljepše zahvaljuje i želi da se i drugi u njihov lijepi primjer ugledaju. Živjeli!

Zvonjava je u Splitu tako česta, da je svakome dodijala. Zvoni se u svaki čas, a niko ne zna zašto. Zvoni se često i u noćno doba, a kakvim uplivom na bolesnike i na umorne radnike, koji trebaju počinka, lako je shvatiti. Osobito je nesnosna zvonjava glavne crkve Velog Varoša. Kućevlasnici ulice sv. Križa u pravoj su mucu, jer im stanovi često prazni, a teško im se unajmi. „Naše Jedinstvo“ drži, da bi grad odahnuo kad bi nonculi zatražili manje rada a više plaće, ali, obzirom

na njihovu nonculsku nesvijest i pokornost, držimo utopijom vjerovati u buntovnu energiju naših zvonara, pa stoga držimo, da bi najumjersnije bilo kad bi se u Spljetu osnovalo društvo (ili odbor) slobodnih građana protiv zvonjave; minimalni program tog društva moralo bi biti ukinuće zvonika na crkvama, a maksimalni program — ostvariv u doba zrelosti, kad se za to nikome ne će koža ježiti — ukinuće crkava. Ko ne će biti pravedan i pošten, taj će moći moliti kod svoje kuće: Biće pobožnije.

Iz Splitskih tamnica. Ovih dana vodila se parnica na sudu radi jedne barufe izmedju lučana i varošana, barufe, koje imaju čisto sredovječni karakter. Onda, u srednjem vijeku, u doba tmine i feudalizma, opstojala je mržnja izmedju grada i grada, sela i sela, pregradja i pregradja. Onda, kaže nam povjest, Spljet je vodio osobitu borbu protiv Trogira; danas je gore, jer dok su onda Splitsani bili medjusobno solidarni, sada nisu. Varošani i lučani ne trpe jedni druge; medju njima opstoji neko uvriježeno neprijateljstvo: lučani, kad susretnu varošana na Lušcu, biju ih: varošani, kad vide lučane u Varošu, biju ih. Čovjek ne bi vjerovao, da u Spljetu, u najnaprednijem gradu pokrajine opstojе, takvi tragovi srednjeg vijeka . . .

Hoće li doći?

Hoće li ikad doći taj dan kad brat brata neće neprijateljskim okom gledati, kad će radnik u radniku vidjeti prijatelja, druga, suboriorca; kad će ljubav i bratstvo, zagrlit i ujediti cijelo ljudstvo, kad ne će biti gladnih ni bosih, kad će svi ljudi imati svoja kućišta, kad se svijetom ne će oriti bojna vika i krik ranjenika nego prijateljska riječ, kad će nestati umjetno postavljene granice, a cijelo čovječanstvo sjediniti u jednu familiju? Hoće li?

Hoće li doći taj dan kad će zemlja postat ljubljenom majkom svima ljudima koji je nastavaju, kad će pravedna podijela rada medju sve ljude davati veću korist i proizvodnju?

Hoće li ikad doći taj cvjetni Maj, kad će nam proljeće proteći ljepše, milije i lagodnije, jer će ostavit ljude združene, jednake, slobodne, zastičene?

Taj dan, kad došao da došao, bilo u kojoj vremenskoj dobi, bi će naš Uskrs; taj Maj, pa ma i zakasnio, bi će Maj svih radnika — ljudi i žena. Biće proljeće civilizacije.

Na dalekom se moru čuju sad uzdisaji bijednih ljudi, koji kreću u daleke nepoznate krajeve gdje ih čekaju nove boli, nove patnje, nova bijeda. U tvornicama, po tvrdim poljanama, u dubokim ponorima čuje se krik, vapaj, bol iznemoglih, odrpanih! Sad nam Maj u srcu budi tek nadu.

Hoće li doći dan kad sila ne će biti jedini zakon, kad zlato ne će biti jedino božanstvo? Taj dan, kad će dužnost postat jedinom religijom, a Rad jedinim plemstvom.

To će biti naš Uskrs. Posvetićemo taj dan!